

Лещук Н. В.*, Павлюк Н. В.

Український інститут експертизи сортів рослин,

вул. Генерала Родімбаєва, 15, м. Київ, 03041

**e-mail: nadiya1511@ukr.net*

ПОРІВНЯЛЬНА ОЦІНКА МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО МОРФОЛОГІЧНОГО ОПИСУ СОРТІВ РОСЛИН В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС

Метою аналітичних досліджень методичних підходів до морфологічного опису сортів рослин в Україні та країнах Європейського Союзу (ЄС) було розроблення науково-методичних засад правової охорони сортів рослин в Україні відповідно до вимог Бюро Спільноти з сортів рослин (CPVO) ЄС, аналіз відповідних методично-правових норм і підходів, спрямованих на вдосконалення системи правової охорони сортів рослин, як об'єктів інтелектуальної власності.

Методи досліджень: аналіз і синтез, порівняльна оцінка та співставлення, історичний з елементами екстраполяції. Об'єкти досліджень: методики з визначення критеріїв відмінності, однорідності і стабільності (ВОС) сортів усіх ботанічних таксонів і протоколи CPVO ЄС.

Визначення критеріїв відмінності, однорідності і стабільності передбачає ідентифікацію сортів рослин методом опису морфологічних ознак вегетативних і генеративних органів фенотипів. Морфологічна кодова формула сорту складається з відповідних кодів прояву ознак та їхніх ступенів і формується гармонізовано відповідно до технічних документів і методик на ВОС усіма країнами-членами Міжнародного Союзу з охорони нових сортів рослин (UPOV) та CPVO зокрема. Загалом було промоніторено методичне забезпечення охорони прав селекціонера та нових сортів рослин у країнах ЄС, проаналізовано протоколи CPVO для ботанічних таксонів чотирьох груп: сільськогосподарські, овочеві, плодові і декоративні.

За порівнювання методик з експертизи на ВОС сортів рослин (CPVO – протоколи; UPOV – TG; Україна – UATG) було виявлено, що морфологічний опис сортів рослин під час польової діагностики якісних (QL), кількісних (QN) і псевдоякісних (PQ) ознак фенотипів є основним для проведення експертизи на ВОС як за міжнародними вимогами UPOV, так і за вимогами CPVO ЄС. Національні методики проведення експертизи сортів рослин на ВОС розробляються з обов'язковим урахуванням вимог документу TGP 7/3 Розроблення методичних рекомендацій. Методична база CPVO ЄС у 2015 році включала протоколи для 160-ти ботанічних таксонів, які представлені чотирма групами: сільськогосподарські (18); овочеві (46); плодові (30); декоративні (66).

Для проведення науково-технічної експертизи заявки на сорт

рослин в Україні професійний інтерес представляють протоколи CPVO ЄС 122-ох ботанічних таксонів: 18 з групи сільськогосподарських; 44 – овочевих; 28 – плодових; 32 – декоративних. Польова діагностика фенотипів рослин методом морфологічного опису для ідентифікації сортів за відповідними ознаками та ступенями їхнього прояву з метою підготовки гармонізованих описів сортів рослин практично приведена до міжнародних вимог UPOV та частково до протоколів CPVO ЄС.

Детальний аналіз методик з експертизи на ВОС за групами CPVO, України та UPOV показав, що латинські назви родів, видів і різновидностей рослинного різноманіття України у більшості випадків співпадають з технічними документами UPOV і протоколами CPVO ЄС.

Структурний аналіз кількості морфологічних ознак, включених до таблиць ознак методик, показав, що країни-учасники UPOV підходять диференційовано до вимог гармонізації, враховуючи свої національні, територіальні та комерційні інтереси, не порушуючи при цьому наявності у таблицях обов'язкових морфологічних ознак для країн-учасників. Це стосується ідентифікаційних ознак із позначкою (*). Ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до методик з експертизи на ВОС усі країни-члени UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови довкілля це унеможливають.

Порівнювання морфологічних ознак та ступенів їхнього прояву ботанічних таксонів групи «сільськогосподарські» показало розбіжності морфологічних ознак (кодів прояву) у таких видів: горох посівний 5 (14); картопля 6 (0); костриця 2 (7); кукурудза 2 (6); льон довгунець 3 (4); овес посівний 7 (20); пажитниця 4 (20); пшениця м'яка 5 (17); рис посівний 29 (113); ріпак 16 (47); соняшник однорічний 2 (2); тритикале 7 (32); ячмінь звичайний 8 (29); буряк цукровий – в UPOV методика відсутня, в CPVO – тільки для батьківських компонентів / інцухт ліній, в Україні – національна для сортів, гібридів та ліній. Порівнювання морфологічних ознак і ступенів їхнього прояву ботанічних таксонів групи «овочеві» показало розбіжності морфологічних ознак (кодів прояву) в артишока 1 (9); баклажана 2 (7); бобів кормових 1 (3); буряків столових 1 (1); васильків справжніх 1 (2); гороху посівного 5 (14); дині 2 (3); індау посівного (різні методики); кабачка, патисона, гарбуза 2 (4); капусти брюссельської 10 (7); квасолі звичайної 5 (8); кропу пахучого 1 (3); мласкавцю колоскового 1 (1); моркви 1 (4); нуту звичайного 6 (3); огірка посівного 1 (2); перцю однорічного 1 (3); підщепи помідора 4 (1); салату посівного 20 (7); селери коренеплідної 4 (3); селери черешкової 1 (4); цибулі батун 1 (3); цибулі шніт 1 (3); цикорію 5 (10); шпинату 4 (3). Порівнювання морфологічних ознак і ступенів їхнього прояву ботанічних таксонів групи «плодові» виявило розбіжності в абрикоса 1 (7); актинідії 1 (4); апельсина 6 (18); грейпфрута і помело 1 (1); жи-

молості 1 (3); лимона 3 (9); мандарина 32 (88); мигдалю 2 (8); ожини 1 (3); персика 2 (6); підщепи яблуні 1 (3); понцируса трилистого 1 (1); порічок 1 (1); суниць 1 (3); чорниць 1 (2). Порівнювання морфологічних ознак і ступенів їхнього прояву ботанічних таксонів групи «декоративні» показало розбіжності морфологічних ознак (кодів прояву) айстри 3 (3); вересу 1 (2); гортензії 2 (4); еустоми 5 (16); ехінацеї 1 (3); ломиносу 1 (4); петунії 4 (17); розрив-трави 2 (4); ротиків садових 2 (6); фрезії 1 (3).

У протоколах CPVO таблиця морфологічних ознак передбачає розширення діапазону кодів прояву ідентифікаційних ознак порівняно з національними методиками на ВОС згаданих вище ботанічних таксонів. Країни європейської спільноти застосовують проміжні коди під час ідентифікації методом морфологічного опису фенотипів.

УДК 631.526.32:341(477+061.1ЄС)

Линчак Н.Б.

*Український інститут експертизи сортів рослин,
вул. Генерала Родимцева, 15, м. Київ, 03041, Україна
e-mail: nadin_chervak@ukr.net*

ОРГАНІЧНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ТА ЄС

Як показують дані досліджень міжнародної організації IFOAM, за останні десятиліття спостерігається стійке зростання попиту на органічну продукцію. За оцінками швейцарських експертів, ринок органічної продукції у світі становить близько 90 млрд. доларів. Вражаючий попит на органіку в розвинених державах Європи місцеві виробники задовольнити не в змозі, тому останніми роками збільшується імпорт продукції з так званих «третіх країн». Однак цей процес стримує невідповідність сертифікації та регулювання органічного сектору в різних державах. І після 5 років інтенсивних дебатів, Єврокомісія та Європарламент узгодили нові правила органічного регулювання. Вони набудуть чинності з 1 січня 2021 року.

Для всіх учасників органічного сектору ЄС буде встановлено єдині правила та стандарти – у тому числі для виробників із країн, що не є членами ЄС, але експортують свою продукцію на європейські ринки. Чіткий набір правил, на основі європейського законодавства, що замінять наявні 64 стандарти, які суттєво ускладнюють міжнародну торгівлю органічними продуктами.

Діючий зараз принцип еквівалентності буде заміщено принципом відповідності, який працює в США. Тобто органічна продукція, імпортована в Євросоюз, повинна відповідати його стандартам. Еквівалентні стандарти будуть визнані лише в межах двосторонніх